

Haziran 2018 – June 2018
CİLT / VOLUME 1 SAYI / ISSUE 1 HAZİRAN / JUNE 2018

Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi, 2018, 1 (1)

BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi

BAYTEREK International Journal of Academic Research

© 2018 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır.

DergiPark
AKADEMİK

bayterekdersisi@gmail.com

<http://dergipark.gov.tr/buaad>

CİLT 1 SAYI 1 YIL 2018 / VOLUME 1 ISSUE 1 YEAR 2018

BAYTEREK

Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi

International Journal of Academic Research

Cilt: 1 Sayı: 1 Yıl: 2018 / Volume: 1 Issue: 1 Year: 2018

Editör / Editor: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Editör Yardımcıları / Assistant Editors: **Mehmet ÖZKAYA, Uğur ÜLGEN**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Editor: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Redaksiyon / Redaction: **Dr. Onur Alp KAYABAŞI**

Dizgi / Typographic: **Mehmet ÖZKAYA**

Sayfa Tasarımı / Page Design: **Mehmet ÖZKAYA**

Kapak Tasarımı / Cover Design: **Mehmet ÖZKAYA**

İletişim / Contact Person: **Uğur ÜLGEN**

Dizinlenmektedir / Indexed in: **Google Akademik**

Bayterek Dergisi 2018 yılından itibaren yılda iki defa düzenli olarak yayınlanmaktadır.

Journal of Bayterek is published regularly twice a year since 2018.

Yayın Kurulu / Publication Board*

Dr. Gökhan ARI: Düzce Üniversitesi

Dr. Haluk DUMAN: Aksaray Üniversitesi

Dr. İbrahim DİLEK: Gazi Üniversitesi

Dr. Mehmet AKINCI: Aksaray Üniversitesi

Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU: Mersin Üniversitesi

Dr. Mustafa GÖKÇE: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Yunus GÜNİNDİ: Aksaray Üniversitesi

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

Hakem Kurulu / Reviewers*

Dr. Abdullah KÖK

Dr. Abdulluttalip İPEK

Dr. Abdulvahit SOFİZADEH

Dr. Adem SEZER

Dr. Ahmet MERMER

Dr. Alaattin AKÖZ

Dr. Ali YAKICI

Dr. Alpaslan DEMİR

Dr. Atila KARTAL

Dr. Ayhan BIÇAK

Dr. Aynur KOÇAK

Dr. Aysun YEMEN

Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN

Dr. Ayten KİRİŞ AVAROĞULLARI

Dr. Bekir DİREKÇİ

Dr. Betül KERAY DİNÇEL

Dr. Bünyamin TAŞ

Dr. Cihat YILDIRIM

Dr. Dilek CERAN

Dr. Dursun YILDIRIM

Dr. Ekrem ARIKOĞLU

Dr. Eman HAYAJNEH

Dr. Ercan OKTAY

Dr. Eren YÜRÜDÜR

Dr. Erkan SALAN

Dr. Esma ŞİMŞEK

Dr. Eyup AKIN

Dr. Eyüp AKMAN

Dr. Eyüp ŞİMŞEK

Dr. Eyyup YARAS

Dr. Farhod MAKSDOV

Dr. Fatma AÇIK

Dr. Fatma ÖZKAN

Dr. Figen GÜNER DİLEK

Dr. Gökhan ARI

Dr. Gökhan DUMAN

Dr. Gökhan ÖZSOY

Dr. Gülay MİRZAOĞLU SIVACI

Dr. Gürsoy AKÇA

Dr. Hakan AKDAĞ

Dr. Hakan KOÇ

Dr. Hakan SELDÜZ

Dr. Haktan DEMİRCİOĞLU

Dr. Haluk DUMAN

Dr. Hamza KELEŞ

Dr. Haneen ABUDAYEH

Dr. Hasan IŞIK

Dr. Hatice GEDİK

Dr. Hayati BEŞİRLİ

Dr. Ivan FUKALOV

Dr. İbrahim DİLEK

Dr. İbrahim ERDAL

Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Dr. İsa ÖZKAN

Dr. İsmet ÇETİN

Dr. Karjavbay Sartkojauli

Dr. Kenan ARIBAŞ

Dr. Kürşat KURTULGAN

Dr. M. Engin DENİZ

Dr. M. Faruk ÖZÇINAR

Dr. Mahmut YARDIMCIOĞLU

Dr. Mehmet AÇA

Dr. Mehmet AK

Dr. Mehmet AKINCI

Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Dr. Mehmet ÇEVİK

Dr. Mehmet Emre ÇELİK

Dr. Melek ÇOLAK

Dr. Meryem SAMIRKAŞ KOMŞU

Dr. Mohammad Nabi SALİM

Dr. Muammer NURLU

Dr. Muhammed BEZİRCİ

Dr. Muhammed SALMAN

Dr. Muhammed AVAROĞULLARI

Dr. Muhammed BAŞTUĞ

Dr. Mustafa BAŞI

Dr. Mustafa GÖKÇE

Dr. Mustafa KIŞOĞLU

Dr. Mustafa TAHİROĞLU

Dr. Mustafa YILDIZ

Dr. Muvaffak EFLATUN

Dr. N. Tayyibe EKEN

Dr. Necmettin AYGÜN

Dr. Nedim BAKIRCI

Dr. Oğuzhan Serdar

KESİCİOĞLU

Dr. Oman DOĞANAY

Dr. Onur Emre KOCAÖZ

Dr. Osman UYANIK

Dr. Ömer ÖZKAN

Dr. Özgür ÖNDER

Dr. Özgür YILDIZ

Dr. Özlem YURT

Dr. Pap NORBERT

Dr. Petr KUÇERA

Dr. Refik TURAN

Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Remzi KUZUOĞLU

Dr. Ruhi İNAN

Dr. Saadettin Yağmur GÖMEÇ

Dr. Savaş KARAGÖZ

Dr. Selahattin AVŞAROĞLU

Dr. Serkan Selim ÜKTEN

Dr. Seyfullah YILDIRIM

Dr. Tahsin YILDIRIM

Dr. Turan AÇIK

Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL

Dr. Veli Savaş YELOK

Dr. Yalçın DİLEKLİ

Dr. Yılmaz YEŞİL

Dr. Yunus CERAN

Dr. Yunus GÜNİNDİ

Dr. Zahra ABOLHASSANİ

Dr. Zekeriya KARADAVUT

Dr. Zelfira ŞÜKÜRÇİYEVA

Dr. Zeliha SEÇKİN

Dr. Zübeyir OVACIK

* Liste isme göre alfabetik olarak oluşturulmuştur. / List is created in alphabetical order

İletişim Bilgileri / Contact Information

İnternet Adresi / web: <http://dergipark.gov.tr/buaad> ve <http://www.bayterek.org>

E-Posta / E-Mail: bayterekdergisi@gmail.com

Telefon / Phone: +90 (382) 288 3437

Belgegeçer / Fax:

Adres/Address: Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adana Yolu Üzeri E-90 Karayolu 7. Km
68100 Aksaray / TÜRKİYE

Editorial...

Meeting with its readers in the first issue; Bayterek International Journal of Academic Research share review, research and introduction articles of various science fields, especially Social Sciences, Humanities and Administrative Sciences, Educational Sciences and Teacher Training and Philology Core Fields, with open access to the readers in electronic environment. In the first issue, eight articles has been published from various branches of science. Five article in the field of history, the literature 2 article, the political science and the public administration 1 article. We invite scientists in their fields to support our journal and the scientific community with their original articles; hope to meet at our new issue.

Editörden...

İlk sayısıyla okuyucularıyla buluşan BAYTEREK Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi; Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler, Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme ile Filoloji Temel Alanları başta olmak üzere çeşitli bilim alanlarının araştırma, inceleme, derleme ve tanıtma içerikli bilimsel çalışmalarını elektronik ortamda açık erişimle okuyucuları ile paylaşmaktadır. İlk sayısında farklı bilim dallarından sekiz makaleyle yayın hayatına başlamıştır. Tarih alanında beş makale, edebiyat alanında iki makale, siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında bir makale yer almaktadır. Bilim insanlarını alanlarında özgün makaleleriyle dergimize ve bilim alemine destek vermeye davet ediyoruz; yeni sayımızda buluşmak üzere.

Dr. Onur Alp KAYABAŞI

Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi Editörü | Editor of International Journal of Academic Research

İçindekiler / Contents

	Sayfa / Page
Editörden / Editorial	1-1
Makaleler / Articles	
Emre GÜLER / Osmanlı Hâkimiyeti Döneminde Türk-Macar İktisadi ve Kültürel İlişkileri.....	1-13
Halil Can AKGÜN / Tatar Halk Efsanelerinde Şürelî Tipi Üzerine.....	14-23
Kübra ESEN / Cemil Meriç'in Eserlerinde Medeniyet, Yabancılaşma ve Aydın Kavramlarının Yorumu.....	24-39
Mehtap MÜÇÜK / Sibiryâ Sahası Türk Destanlarında "Ay"la ilgili İnançlar	40-55
Serap İLKHAN / II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını.....	56-76
Sinan KURT / İslam Kaynaklarına Göre XIV. Yüzyıla Kadar Türkler.....	77-93
İsmail YILDIZ / Tarihte Belge Kullanımında Gerçekçilik ve Talat Paşa'nın Telgrafı Meselesi Örneği.....	94-104
Alisher OCHİLOV / Jewelry Traditions As A Source of Study on The History of Bukhara.....	105-116

CEMİL MERİÇ'İN ESERLERİNDE MEDENİYET, YABANCILAŞMA ve AYDIN KAVRAMLARININ YORUMU

(Interpretation of The Concepts of Civilization, Alienation and Intellectual in Cemil Meriç's Works)

Kübra ESEN¹

MAKALE BİLGİ

Makale Geçmişi
Article History

ÖZ

Türk fikir hayatının önemli isimlerinden biri olan Cemil Meriç Hatay'da doğmuş ve uzun yıllar orada yaşamıştır. Hatay'ın o dönem Fransa mandasında olması Cemil Meriç'in iyi bir Fransızcaya sahip olmasını sağlamıştır. Fransızcadan Türkçeye eserler çeviren Meriç böylelikle Batı edebiyatının ve Batının düşünce dünyasının kapısını aralamıştır. Uzun yıllarını Batı'ya veren Meriç artık Doğu'yu merak etmiş ve yönünü o tarafa çevirmiştir. Yaptığı araştırmalar ve okumalar ona Doğu ile Batı'yı kıyaslama imkânı vermiştir. Eserlerinin çoğunda bu kıyaslama hissedilir. Ayrıca Doğu'nun Batı karşısında kendisine dikte edilen her şeyi kabul etme eğilimi, Batı'nın kibri, Doğu'nun kendi cevherlerinin unutup Batı'ya benzeme çabası gibi konular Cemil Meriç'in eserlerinde önemli yer tutan hususlardır. Doğu diye tanımladığı İslamiyet'tir, Batı diye tanımladığı Hristiyanlık'tır ve yaptığı bütün bu kıyaslamalar aslında geçmişini unutan Doğu'yu uyandırmak için yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı da hem Cemil Meriç'i daha yakından tanımak hem de yazarın aydın, medeniyet, kültür ve yabancılaşma gibi kavramlara getirdiği yorumlar incelenerek Meriç'in Türk İslam düşünce dünyasına katkılarını sistematik bir şekilde sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Cemil Meriç; aydın; medeniyet; yabancılaşma; kültür.

© 2018 BUAAD-BIJAR. Tüm hakları saklıdır

*Extended Abstract (English)

Summary

Cemil Meriç, who is among the most important figures in Turkish life of idea, was born in Hatay, where it was ruled by France at that period, and lived there for many years. The fact that the region was under the dominance of France has enabled Cemil Meriç to improve his French language. By having good French, Meriç translated some works to our language, so opened the door of Western world. After analyzing West for many years, Cemil Meriç was interested in literature and world of thought of East afterwards. In studies he wrote, due to comparison he made among Europe, which he defined as West, and Asia, which he defined as East, he attempted to call attention to the ideas that West wanted to dictate under the name of 'civilization' and injustices that East was exposed to. The starting points of this study are Cemil Meriç's comparisons of Asia-Europe, his detections about East and West, and new meanings that he desired to bring in to the concepts like civilization, alienation, and intellectual. The purpose of this study, which was generated through Cemil Meriç's works and articles written about him, is to reveal his contribution to Turk-Islam idea of world by examining aforementioned subjects.

In this study, initially, Cemil Meriç's endeavour of meaning attribution, which embraces the synthesis of Turk-Islam, by heading out the definition of the word of civilization, which has more than one meaning and presented as a must for development of civilization, is given place. He states that the most important element that develops and popularizes the civilization is the intellectuals of a society. For Meriç, the initial state of the concept of civilization is culture and culture that keeps all kindness inside is glue that keeps people together. With the disappearance of the culture, the past disappears and alienation begins.

¹Aksaray Üniversitesi Doktora Öğrencisi. E mail: kubraesen4@gmail.com

The second title of study is the concept of “intellectual”, which is among the concepts that Cemil Meriç extremely laid emphasize on. Meriç, who gives intellectuals the mission of spreading civilization to societies, extremely criticizes the intellectual class in his studies. The reason of these heavy criticisms is about the altering of intellectual class as a group moving away from their society, being alienated to the culture of the society they live in, and became the lover of Europe. Even, he likens the intellectuals to ‘Saxon’s slaves whose owners’ names are written on their necks’. When as intellectuals should be objective, intertwined with society, and lead society to ‘good and nice’ by observing them. The thing which is good and nice is the beauty experienced in Ottoman period. Actually, what Cemil Meriç expected from the intellectual class is to bring society to the beauty of old periods when Islam was dominant. However, because of not observing such an endeavour in intellectual class, Cemil Meriç increases the dose of criticism. He claims that the more an intellectual betrays to its own homeland the more s/he is accepted by Europe.

Another concept that was examined in this study because of being related to the aforementioned concepts such as civilization, culture, and intellectual is ‘alienation’. For Cemil Meriç, alienation is Europeanization. The concept of “becoming contemporary”, which was bandied about by Europe, does not the necessities of the period but is Europeanization and the more someone becomes European the more s/he is alienated to his/her own society. Meriç mentioned the fact of ‘superiority and development level of Ottoman State’ in his studies and this should be kept alive in our society. One and only purpose of Europe, which denies the development of Ottoman State and accuses all other societies that do not resemble it, is to destroy the nation that keeps the character of grandchildren of Ottoman State. Instead of achieving this by guns, rockets, they attempt to do this by making societies alienated groups to their own selves.

Lastly, Cemil Meriç, who compares European and Ottoman cultures, proves by his detections how much Turk-Islam culture has been developed. By criticizing the praise of Greek culture by Europe, he signs that Greek culture is a literature of prostitution and allowing slavery makes human very invaluable. Meriç, who expresses that there is no slavery in Islam, so it is more humanistic than Greek, pictures Ottoman State as a noble nation, in which literati wrote about romance instead of being fed through the channel of privacy. In contrast to Europe’s exploitation of people by the name of transporting civilization to them, Ottoman State brings equality and the structure of classless society to conquered lands. These detections made by Cemil Meriç, who has both eastern and western identities, have been given place in this study in order to contribute to Turk-Islam life of idea.

The concern of Europeanization in the name of becoming contemporary, which Meriç attempted to express in his studies, is the nucleus that is also aimed to be given in this study. The lack of target that is about resembling to the most developed state of Ottoman Empire, which is shown by a nation identified as the predecessor of Ottoman Empire, means the lost of the identity of a society. Moreover, instead of taking technology, industry, and science of Europe, embracing their life styles and value judgements was the disaster of Turkish-Muslim society. Intellectuals, who are the main reasons behind all of these, should get out of their ‘ivory towers’ and join to society and lead society to good and nice. It is because culture embodies the good language, emotion, and thoughts. A society that protects its culture protects its past, too. If society chooses the way of becoming contemporary, this way drops it to Europeanization. Yet the ways, features, and methods of becoming contemporary have been determined by Europe. This journey first makes society forget its history and then its culture. After a while, the effort of getting the technology of Europe gives place to the effort of being European. Society loses its own identity and so resembles to a European country. The people of East itself construct the hegemony, which is aimed by West over Eastern societies, most effortlessly and presents it with its own hand to West, which targets to destroy East, and then waits for apprehension. It was proposed by this study, which is made on behalf of understanding the endeavours of Cemil Meriç, who realized the real face of Europe that tries to deceive Muslim Turkish societies by the lie of ‘becoming contemporary’, to contribute Turk-Islam life of idea.

Keywords: Cemil Meriç; intellectual; civilization; alienation; culture

GİRİŞ

Türk düşünce tarihinin en önemli mütefekkirlerinden biri olan Cemil Meriç’in hayatını ile medeniyet, kültür, yabancılaşma, çağdaşlaşma ve entelektüel kavramlarına bakış açısının ele alınacağı bu çalışmada hem Cemil Meriç’i daha yakından tanıyıp hem de bahse mevzu olan kavramlara Meriç’in yaptığı yorumlara yer verilecektir. Bu çalışma ile bazı kavramlara

yüklenen özel anlamlar ile Türk toplumunu geçmişinden koparıp, çağdaşlaşma adı altında Avrupalılaştıran Batı misyonuna yeni bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır.

Cemil Meriç'in Hayatına Kısa Bir Bakış

Cemil Meriç'in hayatından bahsederken ailesi ile ilgili detaylara girmenin aslında onun nasıl bir psikolojide olduğunu ve fikirlerinin hangi ortamda oluştuğunu analiz etmek bakımından gerekli olacaktır.

Dedesi Dimetoka'nın müftüsüdür. Babası da yine Dimetoka'da hâkimlik yapmış oradan Edirne'ye, İstanbul'a ve son olarak Hatay'a gelmiştir (Beyazyüz ve Göka, 2006, s. 17). 12 Aralık 1916'da Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde dünyaya gelen Cemil Meriç ilkokulu ve liseyi burada okur. Hatay 1939'a kadar iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde ise Fransız mandası altında olan Suriye'ye bağımlı özerk bir bölgeydi. Bu Fransız hâkimiyetinin Cemil Meriç'in hayatında önemli bir etkisi olmuştur. İlkokula Reyhanlı Rüştüyesinde başlayan Meriç üçüncü sınıftayken Fransızca öğrenmeye başladı ardından Fransızca ağırlıklı eğitim veren Antakya Sultanisinde ortaokul eğitimini tamamladı. Lise eğitimini alıp o dönemin üniversiteye giriş sınavı sayılan 'bakalorya' alıp bitirir. Ancak aynı yıl lise eğitimi 4 yıla çıkar ve bu durum da Cemil Meriç'in yeni bir bakalorya alması gerekir. Bu bakaloryayı almak için eğitimine devam eden Meriç'in aynı zamanda gazetelerde yazıları yayınlanmaktadır. Bu yazılardan birinde bazı hocalarının milliyetçi olmadıklarını ima etmesi sonucu okulunu terk etmek zorunda kalır. Meriç İstanbul'a gelir ve burada ilk kitap çevirilerini yapar. Ancak maddi imkânsızlıklar yüzünden tekrar Hatay'a dönmek zorunda kalır. Hala Fransa'nın yönetiminde olan Hatay'da bir nahiyenin müdürlüğünü yapar ancak bu memuriyet uzun sürmez ve görevine son verilir ve ardından Fransız hükümetini devirme suçundan dolayı idamla yargılanır ancak beraat eder. Bu dönemden sonra eğitimciliğe başlar; köy okullarından üniversitelere kadar birçok yerde çalışır. Aynı dönemde birçok çevirisi ve yazısı yayınlanır. Elli yaşına kadar batılı yazarların eserlerini ve batıyı inceleyen Cemil Meriç sonrasında Hint edebiyatına ilgi duymaya başlar ve yüzünü Asya'ya döner. Hem Avrupa'yı hem Asya'yı iyice tanımış olan Meriç artık Asya ile Avrupa'yı kıyaslar. Avrupa'nın Asya'ya yaptığı oryantalist girişimlerini, sömürgeciliğini ve dikte ettiği her şeyi eleştirir. Asya'nın ise bilinçsizliğini, sorgulamadan kabullenişlerini ve kendi içindeki mücevheri fark etmeyişlerini eleştirir. Yazılarında hem Avrupalı olur hem Asyalı. Muhafazakâr bir ailenin çocuğu olarak doğulu, Fransa sömürgesindeki Hatay'da yaşamış olmanın etkisi ile batıllığı bünyesinde taşır ve bir sentez yapar. Onun bu hali Armağan'ın anlatımıyla şu şekilde hayat bulmuştur: 'Cemil Meriç Paris'in rüyalarını süslediği bir Doğulu, Hint'i keşfe çıkacak kadar da Batılıydı. Evrensel bir dünya edebiyatı şeması çıkarmaya azmeden bir Batılı, İbn

Haldun'a sarılacak kadar kendi semasındaki yıldızlara tutkun bir Doğuluydu '(2000, s.138). Nevi şahsına münhasır bir düşünür olan gözünü Fransız yönetimi altındaki bir Osmanlı şehrinde dünyaya açan Cemil Meriç'i dünya vatandaşı olarak tanımlamak en doğrusu olur. Hayatı boyunca Batı kültürüyle bir şekilde alışveriş içinde olacağını düşündüğü için olsa gerek, Doğu'yu da en az onun kadar bilmek istiyordu (Canatan, 2009, s.43). Doğu kültürünün ve edebiyatının da batı edebiyatı kadar değeri hak ettiğini birçok eserinde anlatır. Cemil Meriç'in en belirgin özelliklerinden birisi de son derece araştırmacı bir kimliğinin olması ve hiçbir kavrama ön yargılarla yaklaşmamasıdır. Hem Türkçülüğü araştırır hem Sosyalizmi hem de Marksizm'i. Onun için önemli olan önyargılardan uzak ve doğru bir şekilde araştırmaktır. Bu yüzden de ne sağa ait hisseder kendini ne de sola ait. Çünkü Meriç'e göre yaşadığı dönemin aydınları Sakson köleleriydi ve 'Sakson köleleri boyunlarında bir tasma taşırlarmış: efendilerinin adı yazılmış bu tasmaya. Aydınlarımız da onlara benziyor her biri bir şeyhin müridi' (Meriç, 1999, s.187) diyerek tarafsızlığını kaybetmiş aydınları eleştirmektedir. Taraf olmayı reddeden Meriç ile ilgili olarak Yılmaz'ın (2006, s.8) 'Cemil Meriç'ten sadece Batı'nın ve Doğu'nun klasiklerini değil, düşünmenin, dil ve lügatin ne demek olduğunu, bir savcı gibi kavramları sorgulamadıkça hiçbir konuda hüküm veremeyeceğinizi de öğrenebilirsiniz' sözleri de tarafsızlığının ve araştırmacılığının ispatı olmuştur. Cemil Meriç'in görme yeteneğini kaybettikten sonra ona kitaplar okuyup yazılarını yazmasına yardım eden kızı Ümit Meriç ise babasının tarafsızlığını ve araştırmacılığını ' bütün kabullere itiraz eden, bütün olup-bittileri ama süzgecinden geçiren, elmasların etrafındaki cürüfları yontan bir düşünce simyageri, bir üslup şivekârdır ' (2006, s.12) cümleleriyle anlatır.

Cemil Meriç'in Medeniyet ve Kültür Yorumu

Cemil Meriç'in eserlerinde üzerinde en çok durduğu kavramlardan birisi 'medeniyet' kavramıdır. Medeniyet kelimesi çok yönlü tanımı olan bir ifadedir ve her zihinde farklı tasavvur edebilmektedir. Kimine göre uygarlık, kimine göre her toplum ulaşmak istediği ferahlık seviyesi, kimine göre ise medeniyet; Avrupalı olmaktır. Medeniyet sözlük anlamı olarak bir ülke veya toplumun, düşünce, sanat, bilim, teknoloji ürünlerinin tamamı, anlamına gelmektedir. 'Kolektif değerler bütünü olarak medeniyet, insanı diğer varlıklardan ayıran, özünde rasyonel olan ve kıymet ifade eden bir durum yahut seviye olarak kabul edilmektedir' (Kalın, 2010, s.2) tanımıyla birlikte medeniyet bir seviye ölçme özelliği kazanmıştır. Cemil Meriç için medeniyet kelimesi daha çok Batı'nın toplumumuza dayattığı 'medeniyet' haliyle yorum bulacaktı. 'Meriç'in medeniyet telakkisinde onu şekillendiren şey batılı kuşatmasından sıyrılıp Müslüman-Türk sentezini özümsemiş olmasıdır' (Büyükbaş ve Kurtbaş, 2016, s.19). Bu

özümsemeyi yapan Meriç Avrupa'nın kendi medeniyetini üstün görmesini eleştirir ve Avrupa'nın diğer medeniyetlere karşı oryantalist tavrını da kabul edilemez bulur.

'Avrupa medeniyeti, cihanşümul beşer medeniyeti olmayıp birçok medeniyetlerden bir tanesi. Roma ve Yunan medeniyetleri bile Avrupa medeniyeti değil, Akdeniz medeniyetidirler. Kendini insanlık tarihinin mihverisi sanan Avrupa zamanı çağlara ayırır: eski çağ, orta çağ, yeniçağ. Oysa her büyük medeniyetin ayrı bir eski çağı, orta çağı, yeniçağı vardır. Ve medeniyetler tek çizgi istikametinde gelişmez. Her medeniyet kendine has değerleri gerçekleştirerek insanlığın ortak hazinesini zenginleştirir. Bir medeniyet başka bir medeniyeti bütün unsurlarıyla benimseyemez (Meriç, 2016, s.109).

Bu sözleriyle Cemil Meriç batının kendini evrensel görme çabasını eleştirirken kendi tarihine dayanak aramasını işaret ederek Avrupa'nın hem Roma'yı hem de Yunan'ı Avrupa medeniyeti tanımının içine oturtmasını eleştirmektedir. Oysaki her medeniyetin kendi kıymetleri vardır, sorunları, çözümleri ve gelişimleri birbirinden farklıdır ve bir diğerinden farklı olması sayesinde bir kimlik kazanmıştır. Medeniyetler de tıpkı insanoğlu gibidir; doğar, gelişir, çökmeye başlar ve yok olur. Çöküş her medeniyetin önüne geçilmez alinyazısıdır. Cemil Meriç'e göre bunun temel sebeplerinden birisi:

Her kültür insanlığın büyük değerlerinden bir veya bir kaçını gerçekleştirir. Yunan medeniyeti 'güzel' i yaratır, Roma 'hukuku'. Sami medeniyetinin katkısı 'din'. Çin 'faydalıyı' gerçekleştirir. Hindin insanlığa armağanı 'hayal' ile 'tasarruf', Avrupa medeniyetinin 'ilim'. Her değer bir gelişme sınırı vardır. Medeniyet bu sınıra varınca görevini tamamlamış olur. Ölüme mahkûmdur artık (Meriç, 2016, s.110). Cemil Meriç'e göre bir medeniyetin gelişmesi ne fetihle olur ne de teknoloji ya da bilimle. Medeniyeti geliştiren şey 'yaratıcı azınlığa gönülden bağlı kalabalık ve çevrenin her meydan okuyuşuna başarılı cevaplar veren karizmatik azınlık' tır (Meriç, 2016, s.112).

Meriç'in bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere bir medeniyetin gelişimini sağlayan en büyük faktör aydınlar ve onlara gönülden bağlı kalabalıklardır. Bir aydın bir fikri destekler ve düşünmeyen, sorgulamayan yığınlarda bu fikri kabul edip bir anda o fikrin temsilcileri oluverirler. Temsil ettikleri fikirleri tarafsız değerlendirmeyen bu insanlar için batının teknolojisi, ilimi, gelişmişliği ama aynı zamanda kültürü, medeniyeti, yaşam biçimi, yanlışı ve doğrusu ile her şeyi alınmalıdır. Bu medeniyet kopyalamasında Avrupa'nın bütün değerlerinin kutsal olduğu kabulü ile başlayıp eğer gelişmek isteniyorsa sadece ilim ve teknolojinin alınmasıyla değil aynı zamanda Avrupa kültürünün de yaşanması gerektiği fikri hâkimdir. İşte bu yüzden;

Medeniyet kelimesi parlak müdafaalara rağmen halk tarafından benimsenmez. Avrupa'dan gelen her mefhum gibi şüpheyle karşılaşılır. Maşeri vicdanı dile getiren şairler için 'garaz-i nefsanî'dir medeniyet(Yenişehirli Avni); 'tek dışı kalmış canavardır'(Mehmet Akif). Kısaca kelimenin halk şuurunda yarattığı tedailer zengin, şımarık ve düşman bir Avrupa, sefahat, fuhşiyat. Tanzimat aydınlarına dönelim... Yeni tanıdıkları bir dünyanın şaşaaıyla gözleri kamaşan hayalperest nesiller için medeniyet bir teslimiyet veya temessüldür' (Meriç, 2016, s.84-85).

Cemil Meriç bu sözleriyle medeniyetin sadece aydınlar için anlamlı olduğunu, halkın bu kavrama menfi anlamlar yüklediğini iddia etmektedir. Ayrıca Cemil Meriç'in kavramın uygarlık, ilerleme, gelişme gibi anlamlarının üzerinde hiç durmamış direkt olarak medeniyet kelimesini Avrupa özentiliği olarak algılamıştır.

Cemil Meriç üzerinde durduğu kavramlardan bir diğeri olan kültür kavramı ise Meriç'e göre medeniyet kavramından çok da farklı değildir, birbiri içine girmiş kavramlardır. Kimi düşünürler için medeniyet uygarlık, gelişmişlik iken kültür o devletin dini, tarihi gibi kutsal saydığı eserlerden oluşur. Sosyolojinin en önemli isimlerinden biri olan Ziya Gökalp'in medeniyet ve kültür kavramlarını ayırmıştır; 'bu ayrımın sebebi ise Türkiye için pratik bir endişenin yatmasıydı. Batı dünyasının medenî gelişmelerini taklit ederken, onların sosyal ve kültürel özelliklerini de benimseyecek miydik?' (Güngör, 2003, s.5). Bazı düşünürlere göre farklı iki kavram olduğu savunulsa da Cemil Meriç için kültür demek medeniyetin ilk hali demektir. Cemil Meriç medeniyetin yabancılaşmasını eleştirdiği gibi kültürün de yozlaşmasını eleştirir. Kişileri ve ilişkileri yabancılaştıran metropollerin kültürün mezarları olduğunu düşünür. Kültürün insanları bir arada tutan bütün gücü büyük şehirlerde yok olur. İnsan önce kendine yabancılaşır sonra ise etrafına.

Kültürün yaratıcı dönemi dev kentlerde (megalopolis) sona erer: Paris, Londra, Berlin ve bilhassa New York. Dev kent bir kalp değil bir beyindir, yuvadan çok mezar. Yaşama arzusu söner dev kentte. Kadınlar çocuk yapmaz olur. Kültür çağının ehramı temelinden sarsılır. Önce zirve yani dev kent çöker sonra taşra nihayet köy. Samimi bir imanın yerini bilimsel bir dinsizlik yahut ölü bir metafizik alır. Yaşlılara saygı yerine soğuk maddecilik, benim vatanım veya benim devletim yerine milletlerarası toplum; güçlkle kazanılan haklar yerine tabii haklar; gerçek değerler yerine para ve mücerret değerler; halk yerine yığın, annelik yerine

seks. Emperyalizm, beynelmilelcilik, kuvvet ihtirası, sınıf kavgası işte medeniyetin meyveleri'(Meriç, 2016, s.111).

Kültürün gelişmesinin artık durduğu ve yok olmaya başladığı yerler olan büyük şehirler insanı kültürsüzleştirir ve bu şekilde insan artık batılı olmaya çalışır, onun gibi düşünmeye çalışır. Geçmişten gelen güzel değerler ile oluşan kültürün hiçbir öznesinin insan hayatında yeri yoktur artık.

Cemil Meriç'in Aydın Yorumu

Cemil Meriç'in aydın kavramına yaklaşımı yazılarında son derece açık ve nettir. 'Her kavramı kendi tarihi, kültürü ve şartları içinde değerlendirmeye çalışmak Cemil Meriç'in belki en mümtaz vasıflarından biridir. Bu sebeple tariflere kuşkuyla bakmaktan yanadır. Entelektüel kavramını batılı anlamıyla olduğu gibi içselleştirmekten kaçındığı aşikârdır. Bu onu aktarmacı aydınlardan ayıran bir özelliğidir. Cemil Meriç'e göre her toplum kendi entelektüel fenomenini üretir denilebilir '(Metin, 2009, s.111). Bu şekilde düşünen Cemil Meriç için döneminin kendi toplumundan kopmuş ve aşırı Batılaşmış aydınları onun ciddi eleştirilerine maruz kaldı.' Zavallı Türk aydını... Batılı dostları alınmasınlar diye hazinelerini gizlemeye çalışır. Sonra unuttur hazineleri olduğunu. Düşmanın putlarını takdis eder, hayranlıklarını benimser. Dev papağanlaşır'(Meriç, 2016, s.9) sözleriyle aydınların benliklerini kaybettiklerini düşünürdü ve tavsiyesini eklerdi: ne kadar değişirsen değiş asla Batılı olamazsın, asla Avrupalı olamazsın derdi. Bu fikrini de şu sözleriyle pekiştirirdi 'bütün Kuran'ları yaksak, bütün camileri yıksak, Avrupalının gözünde yine Osmanlıyız; Osmanlı yani İslam. Karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın! Avrupa maddeciliğine rağmen Hristiyan'dır; sağcısıyla, solcusuyla Hristiyan. Hristiyan için tek düşman biziz: Haçlı ordularını bozgundan bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet...' (Meriç, 2016, s.9). Meriç eski aydınlar ile zamanının aydınlarını kıyaslar

'Osmanlı imparatorluğunun yükselişi döneminde aydın; toplumun herhangi bir ferdidir, zevkleri ile mukaddesleri ile acıları ile... Ne imtiyazı vardır, ne imtiyaz peşindedir. Tanzimat'tan sonra durum değişir. Aydın kendi tarihinden koptuğu ölçüde aydındır; kendi tarihinden yani kendi, insanından. Batı'nın temsilcisi olduğu ölçüde aydın. Batı medeniyetine bağlanmak deri değiştirmekle olmaz. Daha köklü, daha uzvi bir istihale gerek. Aydın bu istihaleyi başardığı yani ihanette muvaffak olduğu ölçüde benimsenir Batı tarafından'(Meriç, 2016, s.27).

Cemil Meriç yaşanan bu durumdan fazlasıyla rahatsız olur. Onun için ilerlemek demek kendi tarihinin güzel dönemlerine irtica etmek demektir. O bu düşüncesini 'murdar bir hal'den

muhteşem bir maziye kanatlanmak gericilikse her namuslu insan gericidir. IV. Murat'a Süleyman devrine dön diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici. Dante yaşadığı çağdan iğrenir. Dostoyevski maziye âşık. Dante gerici, Balzac gerici, Dostoyevski gerici!' diye ifade eder (Meriç, 1999, s.80). Meriç'in geçmişe olan aşkı birçok eserinde görülür. Ona göre geçmişin güzel değerleri korunmalıdır ama ilerlemek için ise bugünün gelişmiş toplumlarının iyi olan yönleri alınıp 'millileştirilerek' topluma empoze edilmelidir. Böylece insanlar değişmeden, kendi toplumsal yapısından kopmadan ilerleyebileceklerdir. Oysa Cemil Meriç'in yaşadığı dönemin ve öncesinin aydınlarının ilk terk ettiği olgu yaşadıkları toplumun yani Osmanlı toplumunun kimliğini olmuştur. Osmanlı aydını, Batı dillerinden çevrilen ama Osmanlı toplumunda sosyolojik karşılığı bulunmayan birçok kavramı, teoriyi ve ön kabulleri tam olarak sorgulamadan benimsedi. Cemil Meriç ise bu durum karşısında Batı dillerinden aktarmalar yapan, ancak aktardığı düşüncelere eleştiri ve sorgulamalar getirmeyen Osmanlı/Türk aydınına müstağrip³ kavramı ile anlatmaya çalışmıştır (Akıncı ve Önder, 2006, s.124). Cemil Meriç'in Tanzimat sonrası Türk aydınına en çok yakıştırdığı kavramdı 'müstağrip'. 'Çünkü edebiyatımız gölge-edebiyat, düşüncemiz gölge-düşünceydi. Üç edebi nevi itibardadır: taklit, intihal ve tercüme...' (Meriç, 1999, s.137). Oysa toplumda aydınların bir görevi vardır; Avrupa'yı taklit etmek yerine topluma yol göstermelidirler, toplumu aydınlatmalıdır. 'Filozof kılavuzluk yapmalıdır. Bunun için toplumu izlemeleri gerek. Önce tanımak sonra yönetmek. Bir zaman rahipler kılavuzluk etmiş insanlara. Şimdi filozoflar, bilginler, sanatçılar kılavuzluk edecek. Rahipler derebeylik düzeninin koruyucusudurlar. Filozofların ödevi onlarla savaşmak, en kalabalık ve en yoksul sınıfın kafaca, bedence yükselmesini sağlayacak ahlaki ilkeleri yaymak ve kökleştirmek' (Meriç, 2000, s.54). Meriç'in bu sözlerinden çıkarılabilecek en net ifade şudur; temel görevi ahlak ilkelerini yaymak olan aydınlar Avrupalılaştıkça kendi Türk kimliğini kaybeder ve yabancılaşır, yabancılaştıkça ahlaksızlaşır ve bir ihanet gemisine biner. Kendini Avrupalı dostlarına ne kadar çok kabul ettirmek istiyor ise kendi öz yurduna bir o kadar ihanet içinde olmalıdır. Bu yüzden topluma yol gösteremez ya da toplumu yanlış yollara sevk eder ve bu yüzden de kılavuzsuz kalan toplumda yabancılaşma başlar. Türk entelektüelin, aktarmacı eğilimi ve onun arkasında yatan, içselleştirdiği 'üstün Batı' algılaması ve entelektüelin doğru ifade ile müstağribin zihninde 'üstün Batı' düşüncesi, Batı merkezli tüm fikirleri çoğu zaman eleştiriye tabi tutmadan kendi coğrafyasına aktarması ile sonuçlanmaktadır (Akıncı ve Önder, 2006, s.128). 'Oysa gerçek entelektüel önce ülkesinin haklarını, düşman bir dünyaya haykırmakla görevlidir. Yani

³ Müstağrip: Batılılaşmış, batı hayranı (Sesli Sözlük)

rüşeymi bir mahiyet taşıyan şu veya bu sınıfın ideolog veya demagogu olmamak, ülkesinin bütünü, bütün ülkelere karşı müdafaa etmektir'(Meriç, 1999, s.58). Cemil Meriç yaşadığı dönemde kendi toplumunun entelektüelini tavsiyeleri ile 'kendi kendine getirmeye' çalışırken aynı sorunların yüzyıl öncesinden geldiğine işaret etmek istermişçesine eserinde 1840 yılında Avusturya devlet adamı Metternich'in Osmanlı devletine gönderdiği tavsiye mektubuna yer verir. Bu tavsiye şöyledir:

İmparatorluk günden güne zayıflamaktadır. Niçin saklanmalı? Onu bu hale düşüren sebeplerin arasında Avrupalılaşıma zihniyeti gelir. Temellerinin III. Selim'in attığı bu zihniyeti derin cehaleti ve sonsuz hayalperestliği yüzünden II. Mahmut son haddine vardırır. Bab-ı Ali'ye tavsiyemiz şudur: hükümetinizi dini kanunlarınıza saygı esası üzerine kurunuz. Devlet olarak varlığınızın temeli padişahla tebaanız arasındaki en kuvvetli bağ dindir. Zamana uyun, çağın ihtiyaçlarını dikkate alın. İdarenizi düzene sokun, ıslah edin. Ama yerine size hiç de uymayacak olan müesseseleri koymak için eskilerini yıkmayın. Avrupa medeniyetinden sizin kanun ve nizamlarınıza uymayan kanunları almayın. Batı kanunlarının temeli Hristiyanlıktır. Türk kalımız. Tatbik edemeyeceğiniz kanunu çıkarmayın. Hak bellediğiniz yolda ilerleyin. Batı'nın sözlerine kulak asmayın. Siz ilerlemeye bakın. Adalet ve bilgiyi elden bırakmayın. Avrupa efkâr-ı umumiyesinin az çok değeri olan kısmını yanınızda bulacaksınız... Kısaca biz Bab-ı Ali'yi kendi idare tarzının tanzim ve ıslahı için giriştiği teşebbüslerden vazgeçirmek istemiyoruz. Ama Avrupa'yı örnek olarak almamalıdırlar kendine. Avrupa'nın şartları başkadır, Türkiye'nin başka. Avrupa'nın temel kanunları Doğu'nun örf ve adetlerine taban tabana zıttır. İthal malı ıslahattan kaçının. Bu gibi ıslahat Müslüman memleketlerini ancak felakete sürükler. Onlardan hayır gelmez sizlere (Meriç, 1999, s.165-166).

Cemil Meriç'in Yabancılaşma Yorumu

Cemil Meriç için Avrupalılaşmak, çağdaşlaşmak ya da yabancılaşmak birbirinden çok farklı ifadeler değildirler. Üç kavramda aynı kaynaktan beslenmektedir. Hatta Meriç çağdaşlaşmayı yorumlarken 'Avrupa'nın yeni bir ihraç metaı'(Meriç, 2016, s.25) olarak tanımlar ve sözlerine şöyle devam eder:

Batılılaşma miti eskiyince yeni bir yalan çıktı sahneye... Daha doğrusu aynı nazenin taze bir makyajla arz-ı endam etti. Filhakika intelijansiyamızın (aydınlık takımı) şerefine şampanya şişeleri patlattığı bu sözde bakire Tanzimat'tan beri tanıdığımız Batılılaşmanın ta kendisi. Çağdaşlaşmak, karanlık, kaypak, rezil bir kavram. Rezil, çünkü tehlikesiz, masum, tarafsız bir görünüşü var. Çağdaşlaşmak elbette ki Avrupalılaşmaktır. Avrupalılaşmak yani yok olmak. Avrupa bizi çağdaş ilan etti. Zira apayrı bir medeniyetin

çocuklarıyız, düşman bir medeniyetin, bambaşka bir ölçüleri olan, çok daha eski, çok daha asil, çok daha insanca bir medeniyetin (Meriç, 2016, s.25) .

Cemil Meriç için çağdaşlaşmak demek Avrupalı olmak demektir. Çünkü çağdaşlaşmak kavramını ortaya atan Avrupa'dır. Avrupa için çağdaşlaşma; toplumları çağdaş ya da çağ dışı diye kategorize ederek 'çağın gerekliliklerini' yerine getirmelerini tavsiye edip kendilerine benzetme çabasının adıdır. Herhangi bir topluluğun çağ dışı kalmayı asla kabul etmeyeceği bir dünyada 'çağdaşlaşmak' Avrupa'nın kendi kültürünü pazarlamak için kullandığı en masum yoldur. Ancak çağdaşlaşmanın tek bir yolu vardır; toplumun kendi kimliğinin tamamen yok olup Avrupalı toplumlara ait bir kimlik oluşturmak. Çünkü çağdaş olmak sadece Avrupa toplumlarına ait bir özelliktir. Bir tek Avrupa çağdaştır ondan başka hiçbir toplumun hiçbir özelliği çağdaş değildir. 600 yüzyıl hâkimiyetini sürdüren üç kıtaya hükmetmiş Osmanlı gibi eşsiz bir imparatorluğun torunları olan Türk toplumunun böylesine büyük bir aldatmaya inanmaması gerekirdi. Osmanlı medeniyetini örnek alan Avrupa'nın uydurduğu 'çağ dışı' kalma korkusu tıpkı diğer toplumlar gibi Türk toplumunu da esir aldı. 'Çağ-dışılık ithamı iftiraların en alçakçası, en abesi.. Çağdaşlaşmak neden Hristiyan Batı'nın putlarına perestiş olsun?'(Meriç, 1999, s.97) günümüzden neredeyse 40 yıl önce yayınlanan eserinde yer verdiği bu sözleriyle Cemil Meriç Türk toplumunun bu oyuna gelmemesi için bir farkındalık oluşturmaya çalıştı. Çağdaşlaşma sorunu o dönemin birçok düşünürünü meşgul etmiş ve her düşünür konu ile ilgili çeşitli çözümler bulmaya çalışmıştır. Aynı dönemin düşünürlerinden biri olan Ziya Gökalp ise çağdaşlaşmak ile ilgili şunları söylemiştir: 'bugün bizim için çağdaşlaşmak demek, Avrupalılar gibi zırhlılar (drenot), otomobiller, uçaklar yapıp kullanabilmek demektir; çağdaşlaşmak biçim ve yaşayış bakımından Avrupalılara benzemek değildir (Gökalp, 1976, s.28). Necip Fazıl ise 'biz hangi milleti ve siyasi zümresiyle olursa olsun, Avrupalının hoşuna gittikçe ve alkışını topladıkça, böbürlenmek yerine başımızı taştan taşa vursak daha iyi ederiz. Avrupalının hoşuna gitmemiz ve alkışını toplamamız ancak kendi kendimizi tahrip ve imkânımız nispetinde kabildir'(Kısakürek, 1969, s.72). Son olarak Sezai Karakoç ise Türk milletinin Avrupalılaşma isteği ile ilgili olarak şu yorumda bulunmaktadır: 'Avrupa bizden eşit bir üye gibi kendisine katılmamızı istemiyor. Onun istediği kayıtsız şartsız kendisine teslim olmamız ve ondan sonrada ülkemizi paramparça edip paylaşmaktır. Birinci Dünya Savaşı'nda silahla elde edemediğini şimdi tek kurşun atmadan bizi aldatarak sağlamak istiyor' (Karakoç, 2003, s.10). Cemil Meriç gibi bütün bu düşünürlerin en büyük kaygısı Avrupa'nın ilmi dururken örfünü alıp başkalaşan Türk milletinin bir süre sonra yok olmasıdır.

Cemil Meriç hemen her kitabında değindiği konulardan biri olan yabancılaşmak ile ilgili hem tespitlerde hem de tavsiyelerde bulunmuştur. Hatta bu tavsiyelerinde kutsal kitaplardan alıntılar yaparak fikirlerini pekiştirmiştir. Tevrat'tan aldığı şu sözler bunun bir örneğidir: ' ve Yehova (Tanrı) 'bunların hepsi tek kavim' dedi. Konuştukları dil aynı, giriştikleri işi yarıda bırakacağına benzemiyorlar. Gelin de toprağa inelim, dillerini ayıralım şunların: birbirlerini anlayamaz olsunlar.' Ve Âdemoğulları kentlerini kuramadılar. Oraya Babil dendi. Babil yani karışıklık' (Meriç, 1999, s.75). Cemil Meriç yabancılaşmanın her türlüsüne karşı olmuştur. Dil de yabancılaşma da böyledir. Günümüzün en büyük sorunlarından birisi olan dil de yabancılaşma Cemil Meriç'in eleştirdiği konular arasında yer almaktadır. Hatta Osmanlı devletinin yıkılıp Türkiye cumhuriyetinin kurulmasının ardından yapılan dil devrimi eleştirmiş ve Kürüm 'ün aktarımıyla (2016, s.238) 'Osmanlı rahatsız ediyordu Mustafa Kemal'i silinmesi gereken bir vesikayı yakın tarih' ifadesini kullanmıştır. Dilde ki yapılan bu değişim dönemin bütün âlimlerini bu kanun ile bir gecede cahilleştirmiştir. Okuryazar sayısını arttırmayı hedeflerken bir anda toplumun tamamının cahil sayılmasına sebep olacak bir değişiklik elbette ki tepki toplamıştır.

'Latin harfleri konusu ilk kez Kazım Karabekir'in başkanlığında 1923 Türkiye İktisat Kongresinde verilen öneri ile gündeme gelmiştir. Ancak Kazım Karabekir duruma ciddi eleştirilerde bulunmuş ve 'Avrupa'da başlayan bu cereyanın ecnebilerce telkin edildiğini, 350 milyonluk İslam âlemi tarafından kullanılan alfabenin aslında hiçte zor olmadığı, Latin harfleri kabul edildiği takdirde Avrupa'nın Türklere Hristiyanlığı kabul ettirdiklerini söyleyecekleri, üstelik bu harflerin kabul edilmesiyle Türklerin bütün İslam âlemini karşısına alacağını söyleyen yine Kazım Karabekir'dir' (Doğaner, 2005, s.30).

Bir değişim yapılırken bu değişimin sebepleri ve sonuçları tartışılıp ona göre yapılmasına karar verilir. Latin alfabesinin kabulünün sebebi her ne kadar 'muasır medeniyetler seviyesine çıkmak' olsa da bu alfabenin kabulü ile Türk toplumu kendi tarihinin tüm birikimlerinin bir gece de tozlu raflara kaldırılan eserler olmasına engel olamamıştır. Dönemin öğrencileri artık ne İbn-i Sina'yı okuyup hekimlik öğrenebilecektir ne Farabi'nin Medinet-ül Fazıla'sını anlayabilecekler ne de Harizmi'nin gökbilimi ile ilgili çalışmalarını yorumlayabileceklerdi. Dahası yaşadıkları toplumun geçmişi ile ilgili tüm bağları kopacaktı. 'Dilin ve yazının sustuğu bir ortamda, yabancılaşmada en verimli toprağına kavuşur. Hafızasını kaybeden nesiller yeni bir dil öğrenmek zorundadır. Anlamak fikri bir ihtiyaç olmaktan çıkar,

söylememek için konuşulur. Böylece kitaplar sesli bir sükûnun abidesine dönüşür' (Taşdelen, 2009, s.93). Taşdelen bu tespitini Cemil Meriç'in eserinden yaptığı şu alıntıyla desteklemektedir: 'Nesiller arasındaki köprüler uçurulmuş ve hafızadan mahrum bir nesil türetilmiştir. Hafızadan yani kültürden. Milletın ana vasfı süreklilik. Dilde, terbiyede, gelenekte devamlılık.' (Taşdelen, 2009, s.93). Bu sözlerden de anlayacağımız üzere Cemil Meriç için dil de başlayan yabancılaşma kültürü etkiler ve oradan bir neslin etkilenmesine doğru yol alır. Topluma kılavuzluk yapıp onu aydınlatacak olan meşaleler bu şekilde yavaş yavaş sönerler ya da bir başka medeniyetin ışığını taşırlar. Kültür; kılıçla fethedilemeyen toprakları elde etme yöntemidir. Dilini kaybeden nesil bir süre sonra kendi benliğini tanımaz ve sonunda kültürünü de kaybeder. Ve artık ait olmadığı daha doğrusu 'olmadığı'(!) ve asla da kabul görmeyeceği bir medeniyetin temsilcisi olmuştur. Taşdelen ise durumu şu sözleriyle destekler: 'Yabancılaşma bir 'aydınlanma' sorunudur. Kendi kökleri ile olan aşinalığı en aza indirmek, kendi kaynakları ile olan ontolojik bağı kesmek, bu şekilde aklın, bilimin, felsefenin, sanatın evrensel ve genel geçer esinine yönelmek, aydın olmanın koşulu olarak görülür'(2009, s.91).

Düşünce dünyasında her şeyin varlığının kaynağı olarak eski Yunan'ın gösterilmesini kabul etmeyen Cemil Meriç eserlerinde Yunan topluluğunun ahlaksız değerlerine ve layık olmadığı itibarı görmesine tahammül edemez. Hatta Yunan edebiyatını fuhuş edebiyatı olarak tanımlar (Meriç, 1999, s.198). Oysa Divan edebiyatı öyle değildir. Çünkü Osmanlı mahremini, yatak odalarını ifşa etmez. 'Batı'nın ilk romanlarından biri Topal Şeytan. Kahraman evlerin damını açar, bizi yatak odalarına sokar. Roman başlangıcından beri bir ifşadır. Osmanlı'nın ne yaraları vardır ne de yaralarını teşhir etme hastalığı. Hikâyeleri ya cengâveri ebedileştirir ya da hisse alınacak bir kıssadır' (Meriç, 1999, s.119). Osmanlı toplumunda ahlaki değerlerin önemini bilen Meriç Yunan toplumunun bu yöndeki eksikliğini sanat eserlerine bile sirayet etmesinden şikâyet ederken aynı zamanda toplumun özendiği Avrupa'nın aslında ne olduğunu ve Osmanlı'nın asaletinin sanata nasıl yansıdığını anlatmaya çalışmıştır. Meriç eserinde eski bir diplomatın Yunan toplumu ile ilgili yazısına yer verir:

'bir kavim ki fertleri de devletleri de çapulculukla palazlanmış. Hor görmüş alın terini. Hakıyla haksızı, iyiyle kötüyü ne yönetenler umursamış ne de yönetilenler. Yalnız kaba kuvvet saygı görmüş o ülkede. Medeniyetinin en parlak devrinde ahâlisinin kırkı köle biri hür. Genç sefihlerle kart fahişeler baş tacı. Her yıl tanrılara insanlar kurban edilmiş; binlerce çocuğun kanına girilmiş her gün. Bir kavim ki bütün meziyetlere düşman: kabiliyete, asalete, servete... Kâh paralı asker, kâh haydut... Amacı tek: yağma. Her hayâsızlığı tanrılaştıran bu kavim üç şeyde birinci: kibirde, yalanda, fuhuşta. Ama bu meziyetlerini(!) öyle ustaca kullanmış, öyle pazarlamış ki, iki bin yıl tarihin başköşesine oturtulmuş... İnsanlık en rezil çocuğuna düşkün çılgın bir anne' (Meriç, 2016, s.15).

Oysa İslamiyet'te ve onun en önemli temsilcisi Osmanlı medeniyetinde böylesine adaletsiz bir durum söz konusu bile değildir. Demokratik esasların hâkim olduğu İslamiyet'te ne kölelik vardır ne de kibir... Tüm insanlığı eşit gören İslamiyet'te ilişkiler dayanışma, birlik ve beraberlik temelleri üzerine kurulur. 'İnananlar kardeştir. Bu ülkenin bütün ırklarını tek ırk, tek kalp, tek insan haline getiren İslamiyet olmuş. Biyolojik bir vahdet değil bu, ne kanla ilgisi var ne kafatasıyla. Vahdetlerin en büyüğü en mukaddesi' (Meriç, 1999, s.179). Cemil Meriç Avrupa'nın kendi medeniyetini evrensel saymasına karşılık İslamiyet'in evrenselliğinden bahseder ve eşsiz, çağdaş, muasır toplum diye bize pazarlanmaya çalışan Avrupa medeniyetinin eksikliklerinin İslamiyet'te olmadığını örneklerle anlatır. 'İslam için hürriyet felsefe değil, hukuki bir mefhum. Temeli: camianın bütün fertleri arasında tam bir hak eşitliği olduğu inancı. İslam cihanşümül bir dindir, bütün insanlara hitap eder. Kast da tanımaz. Gerçek Müslümanın nazarında sosyal sınıf diye bir şey olamaz. Vatandaşlığı yapan kan ve toprak değil, inanç. Ümmetin Avrupa dillerinde karşılığı yok. Siyasi ve dini bir bağ. Kuran hem bir ibadet kitabı hem bir anayasa, muhatabı bütün insanlık' (Meriç, 1999, s.170-171). Kendi vatandaşını köle yapan Yunan topluluğu kendisini öyle bir pazarlamıştır ki hala günümüzde demokrasinin anavatanı olarak görülmektedir. Oysa Osmanlı medeniyetinde ne kast vardır ne de soyluluk. Ne kibir vardır ne de zengin ile fakir arasında eşitsizlik. Üstelik bütün bu kurallar insan eliyle hazırlanılıp zorla dayatılan bir kanunname ile değil üstün bir güç tarafından gönderilen ve hiç kimsenin muhalefet etmeyeceği, kendi istekleri ile hayatlarına şekil verecekleri bir kaynak olan Kuran-ı Kerim vasıtasıyla oluşmuş ve kabul görmüştür. Batı için afyon olan din Müslüman-Türk toplumları için şuurdur. Ve Yunan'ın kavgacı tanrıları gücünü göstermek için cinayetler işlerken bizim yaratıcımız affedicilik ve rahmet ile anılır. Böylesine büyük çirkinliği medeniyetin anası kabul edip bizlere de dayatmaya çalışan aydınlar içinde oldukları geminin tabanını kemiren fareler gibidir. Meriç' de bunun en güzel örneğini eserinde şöyle vermiştir: 'gönülleri çağdışı kalmaya razı olmayan garpperest aydınlarımız Yunan'dan fazla yunancı kesilirler, hocalarına parmak sırtacak kadar yunancı. Ama Balkan savaşı kopmak üzereymiş, Avrupalı dostları hasta adamın mirasını bölüşmek için sabırsızlanıyorlarmış, onlara ne! Dava ne pahasına olursa olsun Osmanlıyı yıkmak. Medeniyet bunu icap ettirmiyor mu? Efendileri yalan mı söyleyecek? Kendine yeni cetler arayan kibar intelijansiyamız elbette ki Yunan'ı Moğol veya Hun' a tercih edecekti. İhtiyar bir medeniyet, düşmanlarının tavsiyesine uyup intihara hazırlanırken dost bir ses Yunan efsanesini temelinden çatırdatıyor ve uyanın diye haykırıyordu bize'(Meriç, 1999, s.14). Cemil Meriç bize kılavuzluk yapması gereken aydınımızı böyle tanımlıyordu; hem İslam dinine hem de onun temsilcisi olan Osmanlı medeniyetine düşman bir topluluğun kuklası olmuş, onların savunduğu değerleri savunup kendi

kimliğinin ait olduğu medeniyetleri daha da yok eden, kendi medeniyetinin doğurduğu güzellikleri bile batı medeniyetine mal edip onun reklamını yapan ve onu yücelttikçe çağdaş olacağını zanneden, batıya ait olmak için önce kimliğini sonrasında ise ait olduğu uygarlığı kötüleyen ama buna rağmen batı tarafından kabul görmeyen, batı gibi düşünen, batı gibi inanan bir ihanet kuklası.

SONUÇ

Cemil Meriç'in eserlerinde üzerinde çok durduğu bazı kavramlarla ilgili olarak kavramların doğu ve batıdaki telakkilerinin ve kıyaslarının yapıldığı görülmektedir. Ancak Cemil Meriç'in çalışmalarında Batı'yı yerip Doğu'yu göklere çıkarmak gibi bir çaba yoktur. Onun asıl amacı Doğu'ya hak ettiği değeri vermektir. Batının dayattığı her kavrama karşı çıkan ve gelişmenin batının belirlediği yollardan olmasını reddeden Cemil Meriç batının kendi birliğini oluşturup yücelttiği gibi aynı birlik ve beraberlik hissini doğuda da görmek ister. 'Doğu kavramlaştırmasını yaparken muradı; moral ve tutunmak için ihtiyaç duyulan fikri ortamın ateşini yükseltecek bir zihinsel süreç olarak görmektedir. Doğulu kimliğimizden başlayarak birbirine yakın duyuş, düşünüş ve zihniyetteki aynı medeniyetin halkalarını tekrar birbirine ısındırmak, kaynaştırmak istemektedir (Özkul, 2009, s.99). 'Tanzimat'tan önceki Osmanlı'yı özleyen Meriç için tek kılavuz vardır o da Kuran-ı Kerim'dir. Ancak Avrupalılaştıktan sonra yolumuzu aydınlatacak kitaplar bulamadığımızdan ve tehlikelerle dolu bir dünyada pusulasız ve haritasız kaldığımızı söyler. (Meriç, 2000, s.9) Cemil Meriç'in istediği batının medeniyetini tamimiyle almak yerine sadece teknoloji, sanayi ve ilim alanındaki ilerlemelerini alıp kendi Müslüman-Türk toplumu potasında eriterek toplumda meydana gelebilecek dejenerasyonu en aza indirmektir. İnsan kültüründen vazgeçmemelidir. Çünkü kültür geçmişin güzel değerlerini, geleneklerini, duygularını, düşüncelerini, dilini ve sanatını kapsayan çok geniş bir kavramdır. Bunlar yok olduğunda ortaya yabancılaşma çıkar ve yabancılaşmanın sonu çağdaşlaşma ve en sonunda ise Avrupalılaşmadır. Kültür ne kadar korunursa tarih bilinci de bir o kadar korunmuş olur. Kişinin tarihini bilmesi demek geleceğini bilmesi demektir. 'Meriç Doğu'nun kendisinin bizzat medeniyetin kurucusu olduğunu ve bu rolü sadece Hint, Çin ve Mezopotamya'nın değil yakın tarihimize damgasını vuran Selçuklu ve dahası Osmanlı'nın da hakkıyla oynadığını belirtir. Bu konumu unutan ve toplumun önüne batılılaşma/modernleşme hedefini koyan anlayışın karşısında olan Meriç, tarihi ve kültürel kaynaklarımızdan kopmanın tehlikelerini 'yabancılaşma' ve 'bilinçsizleşme' olarak özetleyerek dönemine ve bugüne çeşitli uyarılarda bulunmuştur' (Turgüter, 2017, s.12).

Sonuç olarak Cemil Meriç hem batıyı hem de doğuyu kucaklayan ama aynı zamanda kişinin kendi benliğinden vazgeçmemesine, okurken, düşünürken kendi şuurunu kullanmasına dem vuran, dilde, kültürde, eğitimde kısacası toplumun her alanında yabancılaşmaya karşı olan ve bu yabancılaşmanın sonunun Avrupalılaşma olacağını düşünen ve Avrupalılaşmayı dinsizlik olarak tanımlayan ve bir düşünürdür. Bu Avrupalılaşma durumundan kurtulmanın yolunu ise Osmanlı'nın kültürünü, irfanını yaşatmak olduğunu savunur. Bir toplumu aydınların şekillendireceğini ama maalesef ki aydın sınıfımızın Batı'nın elinde kukla olduğuna işaret eder. Osmanlı zamanının aydınlarının Batı'yı tanımaya tenezzül etmediğini günümüz aydınlarının ise Batı'yı çok iyi tanıdığını ama kendilerini tanımadığını söyler. Doğu'nun düşünce ve bilim sistemlerinin de Batı kadar ilgiyi hak ettiğini ancak Batı'nın kendini üstün görmesine ve Batı'nın Doğu ile ilgili 'daha geri ya da az gelişmiş' ifadelerinin kabul edilemez olduğunu anlatır.

KAYNAKÇA

- Akıncı M. ve Önder Ö. (2006). Entelektüeli, Evrensellik ve Oryantalizm Ekseninde Yeniden Düşünmek, *Türkiye Günlüğü*, 87, 122-132 .
- Armağan M. (2000). Cemil Meriç'i Anlamak İçin Bir Ön Deneme, *Doğu Batı Dergisi*, 11, 133-145, Ankara: Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları.
- Beyazyüz M.ve Göka E. (2006). Kronolojik Bir Biyografi Yerine Psikobiyografi, *Düşünen Siyaset*, 22, 15-51. Ankara.
- Büyükbaş H. ve Kurtbaş İ. (2016). Cemil Meriç'in Medeniyet Telakkisi, Doğumunun Yüzüncü Yılında Cemil Meriç Sempozyumu, 9-11 Aralık 2016, Gümüşhane, Türkiye, Bildiriler içinde (s. 17-27).
- Canatan K. (2009). Bir Medeniyet Araştırmacısı ve Tasarımcısı Olarak Cemil Meriç'in Medeniyet Perspektifi , *Hece Dergisi*, 157, 43-56. Ankara: Hece Yayınları.
- Doğaner Y. (2005). Elifba'dan Alfabe: Yeni Türk Harfleri, *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, 2(4). 27-44.
- Gökalp Z. (1976). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Çağdaşlaşmak ve Doğru Yol*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Güngör E. (2003). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Hisar Kültür Gönüllüleri
- Kalın İ. (2010). Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş, *Divan Disiplinler Arası Çalışma Dergisi*, 15 (29). 1-61.
- Karakoç S. (2003). *Çıkış Yolu I*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kısakürek N. F. (1969). *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kürüm M. (2016). Cemil Meriç'in Dili ve Dil Üzerine Düşünceleri. Doğumunun Yüzüncü Yılında Cemil Meriç Sempozyumu, (s. 232-240). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları
- Metin A. K. (2009). Cemil Meriç'te Aydın Tasavvuru, *Hece Dergisi*, 157. 111-119. Ankara: Hece Yayınları.
- Meriç C. (1993). *Jurnal Cilt 2*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Meriç C. (1999). *Bu Ülke*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç C. (2000). *Saint-Simon*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç C. (2016). *Umrandan Uygarlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meriç Ü. (2006). Karanlıktan Işık Eleyen Adam, *Düşünen Siyaset*, 22. 11-13. Ankara.
- Özkul M.M. (2009). Doğu ve Batı'nın Arasında: Cemil Meriç, *Hece Dergisi*, 157. 96-103 Ankara: Hece Yayınları.
- Sesli Sözlük: <https://www.seslisozluk.net/m%C3%BCsta%C4%9Frip-nedir-ne-demek/> (Erişim Tarihi:29.05.2018)
- Yılmaz M. (2006). Cemil Meriç: Mağaradan Çıkanların Yol Arkadaşı, *Düşünen Siyaset*, 22. 7-8 Ankara.
- Taşdelen V. (2009). Cemil Meriç'te Yabancılaşma Sorunu, *Hece Dergisi*, 157. 87-95 Ankara: Hece Yayınları.

Turğuter E. A. (2017). Cemil Meriç ve Osmanlı-Türkiye Modernleşmesinin Romantik Muhafazakâr Yorumu, II. Türk İslam Siyasi Düşünce Kongresi. Kütahya